

A Seminar on Classroom Action Research

Piyawan Asawarachan* and Suneerat Neancharoensuk

Department of Japanese, Faculty of Liberal Arts,

Thammasat University

Abstract

A seminar on “Classroom Action Research” was organized by the Japan Language and Culture Teachers Association of Thailand (JTAT) and supported by the Japan Foundation and Japanese Studies Program, Institute of East Asian Studies. It was held on May 2, 2013 at the 2nd floor meeting room, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University Tha Prachan Campus. Assistant Professor Dr. Saneh Thongrin, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University was invited as lecturer for the seminar.

The main purpose of this seminar was to provide knowledge about classroom action research and to let the attendants witness how a study can be developed into award-winning research. Eighteen attendants from various high schools and universities participated in this seminar.

Keywords: classroom action research

* Corresponding author e-mail: asawapiya@hotmail.com

การฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน

ปิยวรรณ อัครวราชนัย และสุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข
ภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การสัมมนาเรื่อง “การฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน” จัดโดยสมาคมครูภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากเจแปนฟาวน์เดชั่น และโครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 2 พฤษภาคม 2556 ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 2 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยวิทยากรในการอบรมครั้งนี้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ ทองรินทร์ จากภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วัตถุประสงค์ของการสัมมนานี้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน และเพื่อให้ผู้เข้าสัมมนาได้เห็นตัวอย่างงานวิจัยในชั้นเรียนของวิทยากรที่สามารถพัฒนาเป็นงานวิจัยที่ได้รับรางวัล การสัมมนาในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 18 คน

คำสำคัญ: การวิจัยในชั้นเรียน

1. บทนำ

การพัฒนาและยกระดับความสามารถทางวิชาการของครูสอนภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่น ถือเป็นพันธกิจหลักอย่างหนึ่งของสมาคมครูภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย (ต่อไปเรียกว่า สมาคมฯ) ด้วยเหตุนี้ สมาคมฯ จึงริเริ่มโครงการ “การทำวิจัยด้านการสอนภาษาญี่ปุ่น” ขึ้นในปี 2555 ภายใต้โครงการดังกล่าวได้จัดงานสัมมนา “การฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน” ควบคู่ไปด้วย

งานสัมมนาเกี่ยวกับ “การฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน” ครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ 2¹ ที่ทางสมาคมฯ ได้จัดขึ้นร่วมกับเจแปนฟาวน์เดชัน กรุงเทพฯ และโครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ งานจัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 2 พฤษภาคม 2556 เวลา 9:00-12:00 น. ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น 2 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยวิทยากรในการอบรมครั้งนี้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสนห์ ทองรินทร์ จากภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งท่านได้รับรางวัลผลงานวิจัย “ระดับดี” (สาขาการศึกษา) ประจำปี 2555 ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จากผลงานวิจัยเรื่อง “การผสมผสานลักษณะความเป็นไทยกับการเรียนการสอนการเขียนภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ (Integrating Thai Collectivist Convention into EFL Writing Instruction)” ซึ่งรูปแบบการสอนที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ ยังได้รับรางวัลผลงานสิ่งประดิษฐ์คิดค้น “ระดับดี” (สาขาการศึกษา) เรื่อง TIMET: The Invented instructional Model for Teaching EFL Writing ประจำปี 2554 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัย

แห่งชาติ (วช.) และได้รับรางวัลครูดีเด่น (สาขามนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปี 2555 อีกด้วย

2. เนื้อหาในการสัมมนา

ความรู้ที่ได้รับจากการสัมมนาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเด็น คือ (1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการทำ Action research (วิจัยเชิงปฏิบัติการ) (2) ตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จของวิทยากรในการสร้างวิธีการสอนรูปแบบ TIMET (3) การทำ Action research ให้เป็น “การวิจัยและพัฒนา (Research and Development)” โดยในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังนี้

(1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ Action Research

Action research คืออะไร

วิทยากรได้ยกนิยามเกี่ยวกับ Action research ดังนี้

“...การใช้การค้นหาค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อแก้ปัญหาเชิงปฏิบัติในสถานการณ์ทางสังคมด้วยมุมมองที่ต้องการปรับปรุงคุณภาพของการกระทำ...” (Burns, 1999)

“...ชุดข้อมูลที่เก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ ซึ่งถูกออกแบบเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม...” (Bogdan & Biklen, 1982)

“...มุ่งที่จะช่วยแก้ไขความกังวลในทางปฏิบัติของผู้คนในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า และขณะเดียวกัน ก็เป็นการยกระดับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ให้สูงขึ้น...” (Thomas Gilmore, 1986)

¹ เป็นการนัดสัมมนาครั้งที่ 16 ของสมาคมครูภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย แต่นับเป็นการสัมมนาเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียนครั้งที่ 2 โดยในปี 2555 สมาคมฯ ได้จัดสัมมนาเกี่ยวกับการทำวิจัยในชั้นเรียนเป็นครั้งแรก รายงานการสัมมนาดังกล่าวได้ในวารสารญี่ปุ่นศึกษา ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 หน้า 114-118 และในเว็บไซต์ของสมาคมฯ <http://www.jtat.info/main.php>

“...รวบรวมข้อมูลการกระทำในชีวิตประจำวันของคุณและวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้น เพื่อที่จะนำมาสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่คุณควรจะทำในอนาคต...” (Wallace, 1998)

จากนิยามต่างๆ ข้างต้น นำมาสู่ข้อสรุปของลักษณะสำคัญของ Action research ดังนี้

- เป็นงานวิจัยที่มีฐานมาจากปัญหา (Problem-based research) ภายในบริบทที่จำกัด (เช่น กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก หรือเป็นเรื่องของท้องถิ่น)

- เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงในเชิงปฏิบัติโดยอาศัยข้อมูลที่ได้มา

- เป็นการสะท้อนตนเอง
- เป็นการตรวจสอบสิ่งที่เพิ่งถูกนำเข้ามาใช้ดำเนินการ

- เป็นความร่วมมือในการทำวิจัยกับบุคคลต่างๆ เช่น นักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญบุคคลภายนอก เป็นต้น

สิ่งที่จะช่วยให้นักผู้สอนเห็นแนวทางที่จะนำไปสู่การวิจัยได้ เริ่มจากการพิจารณาให้เห็นถึงช่องว่าง ระหว่าง “สิ่งที่อยู่ในปัจจุบัน” และ “สิ่งที่ควรจะเป็น” ซึ่งแน่นอนว่าการที่ผู้สอนเริ่มต้นจากสิ่งที่ตนเองสนใจ เช่น ครูผู้สอนภาษาบางท่านอาจจะสนใจการวิเคราะห์โครงสร้างไวยากรณ์ หรือบางท่านอาจจะสนใจการสอนเพื่อพัฒนาทักษะด้านต่างๆ การเริ่มต้นสังเกตจากสิ่งที่ตนเองสนใจมีส่วนช่วยให้ครูผู้สอนสนุกกับงานวิจัยได้ และหากครูผู้สอนยังไม่สามารถเห็นช่องว่างระหว่าง “สิ่งที่อยู่ในปัจจุบัน” และ “สิ่งที่ควรจะเป็น” หรือไม่มีความสนใจใดๆ เป็นพิเศษอย่างน้อยที่สุด ครูผู้สอนควรจะมีความต้องการตรวจสอบทฤษฎี ความรู้หรือความเชื่อที่มีอยู่ในปัจจุบัน ว่าสามารถใช้ได้จริงกับนักเรียนในชั้นเรียนของตนหรือไม่ ซึ่งการตรวจสอบเหล่านี้ ก็นำไปสู่การวิจัยได้เช่นกัน

ในขณะที่แวดวงวิชาการให้คุณค่าของ Action research น้อยกว่างานวิจัยในรูปแบบอื่นๆ เนื่องจากมองว่าเป็นงานวิจัยกลุ่มเล็กๆ คือ ทำในชั้นเรียน ผลการวิเคราะห์ไม่สามารถนำมาอ้างเป็นหลักการหรือกฎเกณฑ์ทั่วไปได้ (Generalization) แต่วิทยาการได้ทำให้ผู้ฟังตระหนักถึงความสำคัญของ Action research ด้วยการอธิบายว่าทำไมต้องทำ Action research ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- การทำ Action research จะเปลี่ยนครูผู้สอนให้กลายเป็นนักทฤษฎีได้

- ครูผู้สอนใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ และสร้างเครือข่ายได้

- ครูผู้สอนคือ คนที่รู้และเข้าใจนักเรียนและสภาพห้องเรียนของตนเองได้ดีกว่าคนอื่น

- ครูผู้สอนจะกลายเป็นผู้อ่านที่คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง (reflective readers) และเป็นผู้ใช้งานวิจัยที่ทันสมัย (User of current research)

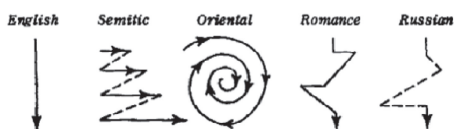
- ครูผู้สอนสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์อันดีกับนักศึกษาและเพื่อนร่วมงาน

ดังนั้น แม้แวดวงวิชาการจะประเมิน Action research (รวมไปถึงการวิจัยในชั้นเรียน (Classroom research)) ว่าเป็นงานเล็ก มีค่าน้อย แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่างานวิจัยเหล่านี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เรียน และเป็นการแสดงความเอาใจใส่ของครูผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้งานวิจัยเล็กๆ เหล่านี้จึงยังต้องดำเนินต่อไป และยังสามารถขยายผลกลายเป็นงานวิจัยที่ดีและมีคุณค่าได้ดังตัวอย่างงานวิจัยของวิทยาการดังที่จะได้อธิบายรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

(2) ตัวอย่าง Action Research ที่นำไปสู่งานวิจัยที่ได้รับรางวัล

วิทยาการได้แบ่งปันประสบการณ์ในการทำ Action research ของตนเอง ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นงานวิจัยที่ได้รับรางวัล “งานวิจัยระดับดี” จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

งานวิจัยมีจุดเริ่มมาจากความต้องการที่จะช่วยนักศึกษาที่มีปัญหาในการเขียนภาษาอังกฤษจากความคิดที่ว่า การแก้ไขการเขียนโดยมุ่งเน้นแต่เพียงความถูกต้องทางไวยากรณ์ไม่ช่วยพัฒนาทักษะในการเขียนได้จริง ผู้วิจัย (วิทยากร) จึงมองย้อนกลับไปตั้งแต่อิทธิพลของภาษาแม่ คือภาษาไทย และวัฒนธรรมในการสื่อสารของไทย โดยอาศัยทฤษฎีรูปแบบการคิดที่มีผลมาจากวัฒนธรรมของคัลปัล² (Kaplan' s cultural thought patterns)

จากทฤษฎีของคัลปัลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าวิธีคิดแบบอังกฤษ (English) เป็นแบบตรงประเด็น ในขณะที่วิธีคิดแบบตะวันออก (Oriental) ซึ่งรวมถึงคนไทยด้วยนั้นจะเป็นก้นหอย (Spiral move) เริ่มจากความยาวๆ แล้วค่อยๆ วนเข้าไปสู่ประเด็น ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ส่งผลกับการสื่อสารด้วยเช่นกัน ตัวอย่างที่ยกให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น นักศึกษาจะขอลาหยุดเรียน หากเป็นการสื่อสารแบบอังกฤษ นักศึกษาก็บอกครูด้วยการสื่อสารเข้าประเด็นในทันทีว่า ขอลาหยุดเรียน ในขณะที่หากเป็นการสื่อสารด้วยวิธีคิดแบบตะวันออกก็จะมีเกริ่นซักแม่น้ำทั้งห้า อธิบายความจำเป็นก่อนจะเข้าประเด็นว่าขอลาหยุดเรียน

แนวคิดที่มองว่าวัฒนธรรมมีผลกระทบกับการถ่ายทอดภาษา และลักษณะนิสัยของชาวตะวันออกที่มักจะติดกลุ่มมากกว่าชาวตะวันตกที่มีลักษณะเป็นปัจเจกชน ทำให้ผู้วิจัยสร้างรูปแบบการเรียนการสอนวิชาการเขียนที่เหมาะสมกับนักศึกษาชาวไทยขึ้นมา โดยให้ชื่อรูปแบบการเรียนการสอนนี้ว่า TIMET

TIMET Model มี 5 ขั้นตอนคือ

1. T = Thinking through individual free writing คิดโดยผ่านการเขียนอย่างอิสระของแต่ละคน

เป็นการเขียนความคิดของตนเองอย่างอิสระในหัวข้อที่กำหนด ภายในเวลาที่จำกัด 10 นาทีโดยไม่หยุดเลย และเขียนโดยไม่ต้องใส่ใจความถูกต้องของไวยากรณ์ งานที่เขียนเสร็จแล้วจะถูกเก็บไว้สำหรับการเขียนส่วนบุคคลของแต่ละคนต่อไป

2. I = Inter-dependently writing in groups เขียนโดยช่วยกันในกลุ่ม

เป็นการทำงานกลุ่มประมาณ 4-5 คน ร่วมกันเขียนโดยใช้เวลาประมาณ 40-50 นาที งานเขียนไม่เน้นความสละสลวยของข้อความ หลังจากเขียนเสร็จแล้วจะเก็บไว้ในขั้นตอนต่อไป

3. M = Modeling through instruction เรียนรู้รูปแบบผ่านคำแนะนำ

ในขั้นตอนนี้ ครูผู้สอนจะใช้เวลาประมาณ 2-3 คาบเรียน (90 นาที/คาบเรียน) ในการสอนการเขียนที่สละสลวยผ่านการทำเวิร์คชอป

4. E = Editing paragraphs inter-dependently written ช่วยกันแก้ไขงานเขียน

ผู้เรียนจะกลับเข้ากลุ่มเพื่อช่วยกันแก้ไขงานเขียนตามความรู้ที่ได้จากครูในขั้นที่ 3

5. T = Transferring writing knowledge & skills to individual writing ถ่ายโอนความรู้ในการเขียน และทักษะการเขียนของแต่ละคน

ในขั้นสุดท้ายนี้ ผู้เรียนจะกลับมาดูงานที่ตนเองเขียนไว้ในตอนแรกสุด และลองแก้ไขด้วยตนเอง

² Robert B. Kaplan ศาสตราจารย์ทางด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

จากการเก็บข้อมูลงานเขียนของผู้เรียนตั้งแต่ต้นเทอม ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นว่าการใช้รูปแบบการเรียนการสอน TIMET นี้ช่วยให้ผู้เรียนที่อ่อนภาษาอังกฤษอย่างมาก (ดูจากงานเขียนที่ใช้ภาษาอังกฤษผิดๆ ถูกๆ ในต้นเทอม) สามารถพัฒนาการเขียนภาษาอังกฤษได้ดีขึ้นจริง (เมื่อดูจากงานเขียนในตอนปลายเทอม หลังจากผ่านการฝึกฝนโดยใช้ TIMET Model แล้ว)

(3) การทำให้ Action Research เป็น R & D

สิ่งที่ได้กล่าวแล้วในข้อ (1) Action Research (รวมถึงการวิจัยในชั้นเรียน) นั้นได้รับการประเมินคุณค่าน้อยในแวดวงวิชาการ ด้วยเหตุที่ว่าเป็นการวิจัยที่ใช้ผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มเล็ก ไม่สามารถเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มตามระเบียบวิธีวิจัยได้ เนื่องจากครูทำการวิจัยกับกลุ่มผู้เรียนที่พบปัญหาเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาให้ผู้เรียนได้ทันเวลาที่กำลังจัดการเรียนการสอนในขณะนั้น จึงไม่สามารถใช้กล่าวอ้างในกรณีทั่วไปได้ (Generalization)

อย่างไรก็ตาม เราสามารถแก้ไขข้อด้อยของ Action Research ได้ นั่นก็คือ การทำให้เป็น “การวิจัยและพัฒนา (Research and Development ในที่นี้ขอใช้คำย่อว่า R&D)

วิธีการทำให้เป็น R&D ทำได้โดยเมื่อพบปัญหา ให้เก็บข้อมูลจากปัญหานั้น เมื่อได้ผลอย่างไรอย่าเพิ่งนำมากล่าวอ้างหรือใช้อ้างอิง แต่ให้ทดลองซ้ำโดยอาจแบ่งเป็นระยะ เช่น

ระยะที่ 1 สร้างโมเดล

ระยะที่ 2 ใช้วิธีเดิมกับเด็กกลุ่มใหม่ (re-test)

ระยะที่ 3 ใช้วิธีเดิมกับเด็กกลุ่มใหม่อีกกลุ่มหนึ่ง (re-test)

ในระหว่างระยะที่ 2 กับ 3 อาจพบข้อด้อยหรือตัวแปรอย่างอื่น ซึ่งผู้ทำวิจัยจะต้องปรับแก้จนกว่าผลการทดลองจะน่าเชื่อถือ จึงสามารถนำมากล่าวอ้างหรือใช้อ้างอิงได้

กล่าวโดยสรุป การขยาย Action Research ให้เป็น R&D นั้น ก็เช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ นั่นคือการทำซ้ำจนกว่าได้ข้อสรุปที่ชัดเจนแน่นอนระดับหนึ่ง ซึ่งเพียงพอที่จะนำมาสร้างเป็นแบบจำลอง (model) และทดลองใช้แบบจำลองดังกล่าว จนแน่ใจในประสิทธิภาพของแบบจำลองนั้น

3. การประเมินผลการดำเนินงานสัมมนา

ในงานสัมมนาครั้งนี้ได้มีการประเมินผลการดำเนินงาน โดยใช้แบบสอบถามซึ่งได้รับแบบสอบถามจำนวน 16 ชุดจากผู้เข้าร่วมจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 88.89 สรุปผลได้ดังนี้

การประเมินระดับความพึงพอใจที่มีต่อการดำเนินงานสัมมนาแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด โดยประเมินในด้านต่างๆ รายละเอียดดังตารางดังนี้

หัวข้อการประเมิน	จำนวน คน (n)	$\bar{X}$	แปลผล
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ			
1. เนื้อหาการบรรยายเป็นประโยชน์	16	4.81	มากที่สุด
2. สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้	16	4.63	มากที่สุด
3. ระดับความรู้ที่ได้รับจากการบรรยาย	16	4.69	มากที่สุด
ด้านวิทยากร			
1. วิธีการนำเสนอของวิทยากร	16	4.88	มากที่สุด
2. เอกสารประกอบการบรรยาย	16	4.75	มากที่สุด
3. การเปิดโอกาสให้มีการซักถาม	16	4.69	มากที่สุด
ด้านกระบวนการ / ขั้นตอนการดำเนินการ			
1. รูปแบบและขั้นตอนในการจัดอบรม	16	4.56	มากที่สุด
2. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของการอบรม	16	4.13	มาก
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดอบรมมีความเหมาะสม	16	4.31	มาก
ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ			
1. การให้บริการสะดวก รวดเร็ว	16	4.69	มากที่สุด
2. เจ้าหน้าที่ที่มีความกระตือรือร้นที่จะให้บริการ	16	4.75	มากที่สุด
3. กิริยามารยาทและการพูดจาสุภาพเรียบร้อย	16	4.75	มากที่สุด
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
1. สถานที่จัดอบรมมีความเหมาะสม	16	4.75	มากที่สุด
2. สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ใช้ในการจัดอบรมเพียงพอและเหมาะสม	16	4.56	มากที่สุด
ด้านคุณภาพการให้บริการ			
1. ตอบสนองตรงตามความต้องการของผู้เข้าร่วมอบรม	16	4.56	มากที่สุด
2. ได้รับข้อมูลที่คุ้มค่าและมีประโยชน์	16	4.63	มากที่สุด
3. โดยภาพรวมท่านพึงพอใจกับการเข้าร่วมอบรมในครั้งนี้	16	4.75	มากที่สุด

ผลจากแบบสอบถามพบว่าโดยภาพรวมผู้เข้าร่วมสัมมนามีความพึงพอใจกับงานสัมมนาครั้งนี้ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.75$) ในส่วนรายละเอียดผู้เข้าร่วมสัมมนามีความพึงพอใจต่อเรื่องต่อไปนี้มากที่สุด คือ 1) วิธีการนำเสนอของวิทยากร ($\bar{X}=4.88$) และ 2) เนื้อหาการบรรยายเป็นประโยชน์ ($\bar{X}=4.81$) ข้อคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับการสัมมนาครั้งนี้

ผู้เข้าร่วมสัมมนาโดยส่วนใหญ่เห็นว่าได้รับความรู้เกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนเพิ่มเติม รวมทั้งได้รับแนวคิดที่จะนำไปใช้ปรับปรุงการทําวิจัยในชั้นเรียนของตนเอง และรู้สึกประทับใจในการบริการของเจ้าหน้าที่ คณะศิลปศาสตร์ แต่มีข้อเสนอแนะที่อยากให้ปรับปรุง คือ เรื่องการประชาสัมพันธ์ และเรื่องสถานที่ เนื่องจากห้องน้ำบางห้องไม่สะอาดและไม่มีการทำความสะอาดให้

จากข้อคิดเห็นข้างต้น การประชาสัมพันธ์
คงเป็นเรื่องที่ผู้จัดงานควรพิจารณาทบทวน เนื่องจาก
ในครั้งนีทางผู้จัดงานใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านช่อง
ทางของการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์และ

เฟซบุคของสมาคมฯ เท่านั้น ซึ่งไม่สามารถกระจาย
ข่าวสารได้มากพอ ดังนั้นผู้จัดงานอาจต้องพิจารณา
ช่องทางกระจายข่าวสารอื่นๆ เพิ่มเติม